

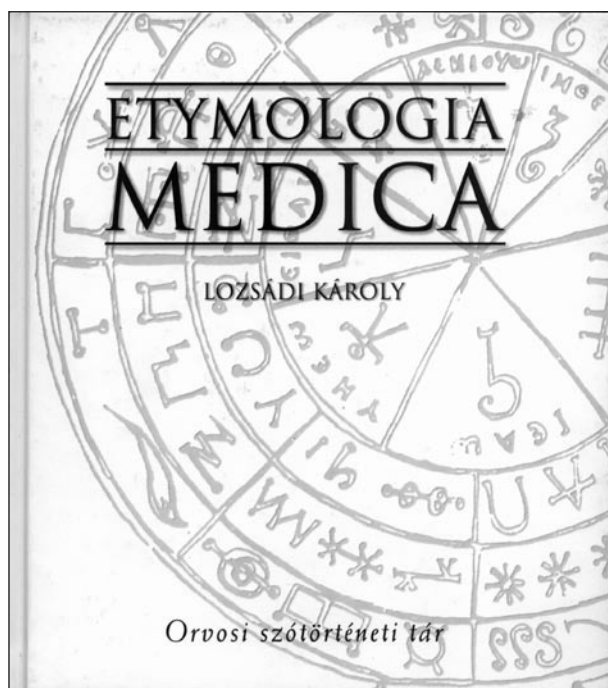
Gaál Csaba

Gondolatok egy könyvbemutató kapcsán

Lozsádi Károly: *Etymologia medica*

„Nem az az első jele a tudományos embernek, hogy tud a tudomány nyelvén szólni? A szakember képességeit leginkább a technikai kifejezések korrekt használatával bizonyíthatja.”

Rudolf Virchow (1875)

Az utóbbi fél évszázadban a korábbi *klasszikus műveltség* fokozatosan csökkent, és mára talán elérte mélypontját. Korábban az ilyen jellegű oktatást nevezték humánképzésnek, amely mostanra csak nyomokban lelhető fel. Hosszú (és hiábavaló?) lenne latolgatni, hogy mely tényezők vezettek ide, az eredményt azonban szomorúan látjuk. Az előző évszázadokban a görög–latin nyelvek oktatása és ismerete hozzátartozott a művelt ember fogalmához. Igaz, hogy a tanult és a művelt ember két fogalmkör, ringassuk magunkat mégis abba az illúzióba, hogy a jó orvos mindkettőt egyesíti.

A görög–latin eredetű *terminológia* az orvostudomány gyakorlásának hagyományokban gyökeredző és ma is elfogadott

része. Úgy tűnik azonban, hogy a legtöbb orvos nem érti a jelenségek terminus technicusait, ami annál sajnálatosabb, mert a szakszókincs maga is egyfajta bevezetés az orvosi gondolkodásba. Mindezért is nagy örömmel vettem kezembe Lozsádi Károly *Etymologia medica* című orvosi szótörténeti tárát. A szerző a korábbi könyvei tanúsága szerint, a tőle megszokott nagyívű műveltséggel, mély és nagyon időszerű gondolatokkal vezeti be etimológiai gyűjteményét.

Lozsádi helyesen állapítja meg, hogy a görög etika és a római jog nélkül az európai államok mai formájukban nem léteznének. Európa szellemi arculatát az erkölcsi és jogi értékrendek határozzák meg. Az antik világ, valamint a klasszika-filológia tanulmányozása és ismerete az európai lét feltétele. Ennek biztosítéka nem az *Európai Unió*, hiszen ez már egyszer a latin nyelv által megvalósult. A *Római Birodalomban* nem voltak határok, utazáshoz nem kellett dokumentum, a császári fizetődességet ott is elfogadták, ahova az euró ma még el sem jutott: a marokkói sivatagoktól az utolsó iraki faluig. A tanult polgárok – a görög–latin nyelv révén – vacsorát tudtak rendelni Hispániában és Szíriában egyaránt. A kereszténység ugyanilyen egységesítő és egyesítő tényező volt a XVI. század közepéig. Az *európai keresztény világot* nem ok nélkül nevezték *Respublica Christianának*; az akkori keresztény népek kultúráját pedig nevezzük latin kultúrának.

A mai ember talán nem ok nélkül teheti fel a kérdést, szükség van-e a klasszikus műveltségre manapság? Nos, mivel a természettudományok és különösen az orvoslás szakkifejezései túlnyomóan *görög–latin eredetűek*, nem alaptalan azt feltételezni, hogy e nyelvek és a hozzájuk kapcsolódó kultúrkör ismerete – ha nem is elengedhetetlen –, de jótékony hatású a megértés szempontjából. Azt is be kell látni azonban, hogy bár a klasszikus nyelvtudás nagyban elősegíti és megkönnyíti a terminus technicusok elsajátítását, nélkülük is elboldogul a ma orvosa. Ahhoz, hogy az orvostanhallgató a *morbus* vagy a *cholecysta* szavakat megtanulja és megértse, nincs szükség a bonyolult latin alak- és mondatban bemagolására. Ugyanakkor ne feledjük, hogy a latin nyelv tömörsége, kifejezőképessége, logikája fegyelemre és gondolkodásra serkent. Ezen túl az idegen szavak ismerete, írása elősegíti a szó és a fogalom mélyebb megértését. A *polyarthrititis* (*y*-nal) és a *polikli-*

nika (i-vel) különbsége arra világít rá, hogy az első sokízületi gyulladás, a második *városi* (polis) klinika. Az *orthopaediát* *ae*-vel kell írni (eltekintve a köznapi magyaros formától), mert gyermekegyenészetet (*pais* = gyermek) jelent és nem lábgyenészetet (*pes*). A gyógyításra használt két szó, a *curare* és a *sanare* közti különbséget is csak akkor fogja fel valaki, ha ismeri a mondást: *medicus curat, natura sanat*.

Szakszerű névszármaztatásnak csak az számítható, amely az elnevezés legrégebb alakjából indul ki. A mai tudományos világban angломánia uralkodik, de közben ne felejtjük el, hogy ezek az angol szavak is görög–latin eredetűek, azaz visszautalnak a gyökerekhez. Számunkra a latin „ma is élő holt nyelv”. Vagyis a tudatosan tájékozott és a szakszókincset érteni is akaró orvos nem nélkülözhet olyan művet, mint ez a szótörténeti tár.

Az alfabetikusan felépülő szótár egyik különlegessége, hogy kitér minden egyes betű kronológiailag felépített történetére: kezdve az egyiptomi, sémi kriptogramokon, folytatva a föníciai, az ógörög, etruszk és római ábécéig. A címszavaknál számtalan helyen találunk mitológiai utalást és irodalmi idézetet. A szótárat lehet használni célzottan, de magam szívesen veszem kézbe, ha van tízpercnyi időm, és csupán szellemi játékként felütök egy-egy szót, kifejezést. Ilyenkor döbben rá az ember, hogy mennyire tudatlan, mennyi mindent ha tudott is, elfelejtett. Ráébredünk arra is, hogy a

nyugati nyelvek milyen óriási mértékben nyugszanak a görög–latin kultúrán.

A könyv végén bőséges és érdekes irodalom található nemcsak azok számára, akik tudományos érdeklődést tanúsítanak, hanem azoknak is, akik az összeállítást szellemi kihívásnak tartják.

A szakkifejezéseknek jogos helye van a magyar természettudományos életben. A mai szemléletben nevelkedett „értelmiségi” megkérdézheti, mi szükség van minderre? A leírtak alapján azonban talán belátható, hogy a múlt illetén megtagadása igen felületes szemlélethez vezet. A Magyar Orvosi Nyelv című folyóirat törekvésével kapcsolatban az is kijelenthető, hogy a görög–latin eredetű terminus technicusok használatával nem sérül a magyar nyelv, hiszen betegeinkkel és népszerű tudományos írásokban, előadásokban továbbra is az anyanyelvi kifejezéseket használjuk.

A szótár nem hiányozhat egyetlen orvos könyvtárából sem – már ha rendelkezik az utóbbival. Különösen a tudományos munkát végző, anyanyelvét és az idegen nyelveket értékelő és értő, igényes kollega kelléktárából nem hiányozhat a könyv, mert nem csak hasznos, de sok örömet is talál benne az olvasó.

Lozsádi Károly: *Etymologia medica*. Medicina Könyvkiadó Rt., Budapest, 2006. 346 oldal, ára: 3800 Ft.

MEGJELENÉS ALATT

